

Stefan Suska¹

BUDOWLE OCHRONNE LUDNOŚCI MIASTA OSTROWCA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO W CZERAZU I DZISIAJ

Wprowadzenie

Przystępując do omówienia tematu budowli ochronnych ludności w Ostrowcu Świętokrzyskim, należy na wstępie wyjaśnić co kryje się pod nazwą budowle ochronne ludności. Większość społeczeństwa kojarzy tę nazwę ze schronami, przypisując każdy rodzaj budowli ochronnej do schronu – nic bardziej mylnego!

Aktualnie w polskim prawodawstwie (ustawy, rozporządzenia) nie istnieje żadna definicja schronu. Potwierdza to Andrzej Ceglarski, adwokat – członek Zespołu Ekspertów ds. Nieruchomości, który stwierdza: *Pojęcia schronu polskie prawo nie definiuje*². Niemniej jednak, pojęcie schronu jako jednego z rodzajów ukryć ochronnych występowało w polskim prawodawstwie w przeszłości, tj. w okresach, kiedy tematyka ochrony ludności przypisana była różnym resortom, instytucjom i urzędom (o czym szerzej będzie mowa w dalszej części artykułu). I tak w latach od 1952, tj. od uchwalenia przez Sejm PRL ustawy powołującej Terenową Obronę Przeciwlotniczą (TOPL), poprzez lata 1965-1973 – okres działalności Inspektoratu Powszechnej Samoobrony, kończąc na okresie 1973-2022 – czasie

¹ Stefan Suska, płk rez., mgr, nauczyciel akademicki; Akademia Nauk Stosowanych im. Józefa Gołuchowskiego.

² A. Ceglarski, *schron, czyli co?*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 2024, nr 80, s. D3.

funkcjonowania Obrony Cywilnej, aż do uchwalenia Ustawy o Obronie Ojczyzny³.

Wejście w życie powyższej ustawy, likwidującej *de facto* Obronę Cywilną w Polsce, spowodowało, że straciły moc prawną wszystkie akty urzędowe, które definiowały, bądź w których występowało pojęcie-definicje dotyczące budowli ochronnych, ich podziału i zasad postępowania z ich zasobami. W wykazanych wyżej okresach podział budowli ochronnych i ich definicje przybierały różne formy. Nie zagłębiając się w szczegóły, na potrzeby niniejszego artykułu najogólniej budowle ochronne możemy podzielić na: schrony i ukrycia. Poniżej przytoczone są ich definicje, określone w ostatnich Wytycznych Szefa Obrony Cywilnej Kraju z dnia 4 grudnia 2018 r. w sprawie zasad postępowania z zasobami budownictwa ochronnego⁴, które stanowią, że :

*Przez budowlę ochronną – należy rozumieć pomieszczenie lub zespół pomieszczeń do ochrony osób, urządzeń, zapasów materiałowych lub innych dóbr materialnych przed skutkami działań zbrojnych, ekstremalnych zjawisk pogodowych, katastrof ekologicznych, przemysłowych lub innych zagrożeń*⁵.

*Schron – jest budowlą ochronną o obudowie konstrukcyjnie zamkniętej, hermetycznej, zapewniającej ochronę osób, urządzeń, zapasów materiałowych lub innych dóbr materialnych przed założonymi czynnikami rażenia oddziałującymi ze wszystkich stron*⁶. Ze względu na klasę odporności wyróżnia się schrony kategorii „P” i kategorii „A”.

*Ukrycie – jest budowlą ochronną niehermetyczną, wyposażona w najprostsze instalacje zapewniające ochronę osób, urządzeń, zapasów materiałowych lub innych dóbr materialnych przed założonymi czynnikami rażenia oddziałującymi z określonych stron*⁷. Ze względu na klasę odporności wyróżnia się ukrycia kategorii I, II i III.

*Ukrycia doraźne – bez szczegółowych wymagań odpornościowych i eksploatacyjnych, zabezpieczające przed niektórymi środkami rażenia, oraz skutkami ekstremalnych zjawisk pogodowych (huragany, trąby powietrzne), zapewniające stopień ochrony odpowiadający możliwościom techniczno-wykonawczym*⁸.

³ Ustawa z dnia 11 marca 2022 o Obronie Ojczyzny, Dz.U. 2022, poz. 655 ze zm.

⁴ Warunki techniczne jakim powinny odpowiadać budowle ochronne, Załącznik do Wytycznych Szefa Obrony Cywilnej Kraju z dnia 4.12.2018 roku w sprawie zasad postępowania z zasobami budownictwa ochronnego.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

W dalszej części niniejszego artykułu pojawiają się inne nazwy poszczególnych budowli ochronnych takie jak: schrony przeciwlotnicze, przeciwatomowe, kategorii I i II, schrony wolnostojące, ukrycia zabezpieczające w piwnicach budynków mieszkalnych, pod budynkami obiektów przemysłowych, komunalnych, oświatowych, umocnione stanowiska kierowania, szczeliny przeciwlotnicze i inne. Nazwy te wynikają z nazewnictwa zawartego w poszczególnych aktach prawnych, o których mowa w następnej części artykułu.

Wszystkie ww. rodzaje budowli ochronnych ludności w mieście Ostrowcu Świętokrzyskim były w latach 50-80. XX wieku budowane bądź planowane do budowy, a część z nich zachowała się do chwili obecnej.

I. Ewolucja przepisów prawnych w zakresie budownictwa ochronnego w Polsce.

Realizacja budownictwa ochronnego w Polsce uległa dość znacznym zmianom, w zależności od sytuacji politycznej, uwarunkowań ekonomicznych i przyjmowanych w danym okresie założeń operacyjno-obronnych i technicznych. Tuż po zakończeniu II wojny światowej obowiązywały w Polsce przepisy obrony przeciwlotniczej z okresu międzywojennego wynikające z Ustawy o obronie przeciwlotniczej i przeciwgazowej z dnia 15 marca 1934 r.⁹ 26 lutego 1951 r. Sejm przyjął ustawę o terenowej obronie przeciwlotniczej¹⁰. Stała się ona aktem przełomowym, zamykającym okres biernej OPL i tworzącym formalnie nowy jakościowo organ zajmujący się ochroną ludności, ratowaniem i udzielaniem pomocy poszkodowanym. Ówczesna Rada Ministrów wydała uchwałę nr 858/52 z dnia 10 października 1952 r w sprawie stosowania przedsięwzięć Terenowej Obrony Przeciwlotniczej (TOPL) w budownictwie. Postanowienia tej uchwały rozpoczęły erę realizacji budownictwa ochronnego na szeroką skalę. Schrony przeciwlotnicze lokalizowano w nowo powstających budynkach mieszkalnych administracyjnych, usługowych i przemysłowych na terenie 72 najbardziej narażonych na atak miast, jak również w położonych poza tymi miastami zakładach i obiektach przemysłowych (zaliczonych do obowiązujących wówczas trzech kategorii zagrożenia) wszystkich resortów. Budowane schrony charakteryzowały się niską wytrzymałością w granicach 0,15 – 0,30 kG/cm², zapewniającą ochronę tylko przed obciążeniem od gruzu zwalonych budynków. Według założeń Terenowej Obrony Przeciw-

⁹ Ustawa z dnia 15 marca 1934 r. o obronie przeciwlotniczej i przeciwgazowej, Dz. U. 1934, nr 80, poz. 742.

¹⁰ Ustawa z dnia 26 lutego 1951 r. o terenowej obronie przeciwlotniczej, Dz.U.1951, nr 14, poz. 109.

lotniczej z drugiej połowy lat 50., dla ochrony pracowników i mieszkańców w nowo powstających budynkach mieszkalnych, administracyjnych i usługowych na terenie miast zagrożonych atakiem należało projektować schrony IV (najniższej) kategorii.

Przy projektowaniu liczby miejsc schronowych należało uwzględnić następujące wytyczne:

- w budynkach mieszkalnych o kubaturze ponad 4000 m³ i ponad dwóch kondygnacjach naziemnych dla 50% mieszkańców;
- w budynkach mieszkalnych z lokalami usługowymi (sklepy, restauracje itp.) dla 50% mieszkańców, 25% maksymalnej liczby interesantów i 25% personelu, w kinach, teatrach, domach kultury itp. dla 30% widzów i obsługi łącznie;
- w szkołach podstawowych i średnich dla 50% uczniów i personelu;
- w szkołach wyższych dla 25% słuchaczy i personelu;
- w zakładach leczenia zamkniętego dla 30% osób znajdujących się w leczeniu i 25% personelu;
- w przedszkolach i żłobkach dla 100% dzieci i personelu.

Schrony w przeważającej większości były usytuowane w podziemiach budynków jako obiekty całkowicie zagłębione w ziemi. Schrony nie mogły mieć okien, odstępstwo od tej zasady było dopuszczalne jedynie za zgodą komendy wojewódzkiej TOPL. Schron w budynku nie mógł przylegać do kotłowni, składu opału lub materiałów łatwopalnych i wybuchowych, a jeśli w budynku zlokalizowanych było kilka schronów, to odległość pomiędzy ich zewnętrznymi ścianami powinna wynosić minimum 10 m. Należało je lokalizować w pobliżu klatek schodowych, aby zapewnić sprawną komunikację, przy czym przynajmniej jedna z nich powinna być odznaczać się wytrzymałością taką jak schron. Zabronione było również przeprowadzenie przez pomieszczenia schronowe instalacji gazowych, wodnych

i parowych o wysokich parametrach oraz elektrycznych wysokiego napięcia. Pojemność schronu powinna być wynosić minimalnie 50, a maksymalnie 250 osób. Na jednego człowieka zdrowego miało przypadać 0,7 m² powierzchni użytkowej, a na jednego chorego w schronach szpitalnych – 1 m². Potrzebną powierzchnię użytkową wyliczano bez korytarzy, dośróć, ustępów, komór filtrowentylacyjnych itp. Wysokość typowego schronu wynosiła 2,2 m, a do wystających elementów (np. rury wentylacji) nie mogła być mniejsza niż 1,9 m. Schron musiał zawierać: przedsionki przy wejściach, komory schronowe, ustępy i krany czerpalne ze zlewami, komory filtrowentylacyjne oraz wyjście zapasowe. Na polecenie władz TOPL możliwe było także przygotowanie dodatkowych pomieszczeń, np. komór do

odkazania (natryski z rozbieralnią i ubieralnią), pokoju lekarza, akumulatorni czy izolatki¹¹.

Dla potwierdzenia zbieżności ww. wytycznych i wzorowania się ich na przepisach cytowanej wyżej ustawy o obronie przeciwlotniczej i przeciwgazowej z dnia 15 marca 1934 r., niżej przytoczone są postanowienia rozporządzenia wykonawczego do tej ustawy:

(1) Schrony określone w § 39, powinny być urządzane w piwnicach pod budynkiem lub całkowicie bądź częściowo poza budynkiem i powinny posiadać stropy, obliczone na użytkowe obciążenie, wyrażone w kilogramach na 1 m², równające się iloczynowi 500 i liczby, oznaczającej ilość kondygnacji, znajdujących się nad schronem. Obciążenie to nie może być mniejsze niż 1.500 kg na 1 m² i może nie przewyższać 2.500 kg na 1 m². W każdym wypadku grubość płyty żelbetowej stropu nie może być mniejsza od 30 cm przy wytrzymałości walcowej betonu wynoszącej po 28 dniach co najmniej 220 kg na 1 cm². Zbrojenie płyty powinno być krzyżowe o oczkach nie większych niż 10 cm przy ilości zbrojenia co najmniej 100 kg na 1 m³.

(2) Schron powinien posiadać dwa wejścia z przedsionkami, o powierzchni co najmniej 4 m² dla każdego przedsionka. Dojścia do schronu powinny być zabezpieczone stropami w ten sam sposób jak i schron. Jedno z wejść, mające służyć równocześnie, jako wyjście zapasowe, powinno prowadzić, gdy jest to możliwe, poza obręb terenu, narażonego na ewentualne zasypanie gruzem w przypadku zawalenia się budynku.

(3) Wysokość schronu powinna wynosić w świetle co najmniej 2,20 m.

(4) Powierzchnia schronu, z wyłączeniem przedsionków i urządzeń pomocniczych, powinna być obliczona w stosunku 1 m² na osobę, a pojemność w stosunku 3 m³ powietrza na osobę. Przy obliczaniu powierzchni i pojemności schronu przyjmuje się 4 osoby na każde samoistne mieszkanie, a dla lokali, mieszczących hotele, pensjonaty, pokoje umeblowane itp. 60% ilości osób, na jaką lokale te są obliczone.

(5) W razie, gdy warunki, określone w ust. (4), nie mogą być zachowane, schron powinien być zaopatrzony w sztuczną wentylację.

(6) Schron powinien być gazoszczelny.

(7) W razie, gdy osiedle posiada wodociąg i kanalizację gminną, schron powinien być zaopatrzony w normalną instalację wodociągową i posiadać ustęp splukiwany wodą, a w razie, gdy osiedle nie posiada wodociągu i kana-

¹¹ Zasady budowy schronów w latach 50. określały przepisy budowlane Terenowej Obrony Przeciwlotniczej (w późniejszych latach zarządzenia Ministra Budownictwa oraz katalogi budowli ochronnych Obrony Cywilnej)

lizacji gminnej, w schronie powinien być urządzony zbiornik na wodę i ustęp niespłukiwany, szczelnie zamykany¹².

W połowie lat 50., w związku z rosnącym zagrożeniem bronią jądrową, rozpoczęto prace nad koncepcją ochrony przeciwoatomowej, co zaowocowało wprowadzeniem nowych wytycznych dotyczących budowy schronów. Zwiększono wytrzymałość schronów budowanych w podpiwniczeniach budynków do 0,35 kG/cm² i dopuszczono budowę schronów wolnostojących o wytrzymałości 0,5 kG/cm². Istniejące i nowobudowane budowle ochronne zaczęto wyposażać w stalowe drzwi ochronno-hermetyczne, urządzenia filtrowentylacyjne i inny specjalistyczny sprzęt.

Jednocześnie, ze względu na kosztowność stosowanych rozwiązań, rozpoczęto redukcję inwestycji w budowie ochronne. Najpierw uchwałą Rady Ministrów z 15 lutego 1958 r. zmniejszono do 30 liczbę miast, w których budownictwo ochronne miało być realizowane, ograniczono budowę schronów w resortach komunikacji i łączności tylko do obiektów zaliczonych do I kategorii zagrożenia, a następnie uchwałą Rady Ministrów z 28 września 1960 r. w sprawie zaniechania stosowania przepisów TOPL w nowym budownictwie, całkowicie odstąpiono od realizacji budownictwa ochronnego. W połowie lat 60. rozpoczęto podporządkowywanie organów TOPL strukturom wojskowym. 20 grudnia 1965 roku zlikwidowano Komendę Główną TOPL, powołując na jej miejsce Inspektorat Powszechnej Samoobrony (PS). Zmiany te formalnie usankcjonowano dopiero w 1967 r. uchwałą Sejmu o powszechnym obowiązku obrony. W okresie działania Powszechnej Samoobrony powrócono do budowy schronów, jednak w bardzo ograniczonym zakresie. Uchwała 103/66 Rady Ministrów z 25 kwietnia 1966 r., ograniczała zakres ich budowy tylko do nowo budowanych zakładów przemysłowych, podległym resortom energetyki i górnictwa, a od 1968 r. również przemysłu ciężkiego i maszynowego. W oparciu o normatywy obowiązujące w ZSRR, konstrukcje schronów miały zapewnić odporność na nadciśnienie fali uderzeniowej wybuchów jądrowych równe 2,0 kG/cm².

Na przełomie lat 60. i 70. rozpoczęto prace nad nową koncepcją obrony cywilnej kraju, które doprowadziły do powołania 18 maja 1973 r. Obrony Cywilnej (OC). W latach 1974-1975 weszły również w życie nowe przepisy dotyczące budownictwa ochronnego, tj. uchwała nr 02/74 Komitetu Obrony Kraju z 7 października 1974 r. w sprawie planowania i realizacji budowli ochronnych dla ludności kraju oraz wytyczne Szefa Obrony

¹² § 40. Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 1938 r. o przygotowaniu w czasie pokoju obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej w dziedzinach regulacji i zabudowania osiedli oraz budownictwa publicznego i prywatnego, Dz.U. 1938, nr 32, poz. 278.

Cywilnej Kraju z dnia 20 maja 1975 r. w sprawie planowania i lokalizacji schronów oraz kryteria zaliczania zakładów pracy do odpowiedniej kategorii. W przepisach tych obowiązek budowy nowych schronów dotyczył tylko wybranych zakładów produkcyjnych. Dla pozostałej ludności przewidywano w okresie podwyższonej gotowości obronnej państwa oraz początkowym okresie wojny budowę zastępczych budowli ochronnych.

Ostatnią zmianę w budownictwie schronowym wprowadzono 28 czerwca 1984 r.¹³, dostosowując parametry wytrzymałościowe budowanych schronów do bardzo wysokich norm pozostałych państw Układu Warszawskiego, podnosząc parametry odporności konstrukcji budowli ochronnych do 1,0 – 3.0 KG/cm², przewidzianych do budowy w strefach zagrożeń określonych dla miast i zakładów pracy, zaliczonych do szczególnie zagrożonych. Wysokie koszty tego typu inwestycji oraz trudności natury technicznej i wykonawczej doprowadziły jednak szybko do praktycznie całkowitego zaprzestania realizacji budownictwa ochronnego. Na mocy Ustawy z 29 października 2003 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, z dniem 1 lipca 2004 r. przestało obowiązywać ostatnie rozporządzenie regulujące tematykę budowli ochronnych. W polskim prawie nie funkcjonuje obecnie definicja budowli ochronnej, schronu czy ukrycia. Należy zaznaczyć, że w ww. okresach problematyka budowli ochronnych znalazła swoje miejsce również w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane jak również w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 7 maja 2004 r. w sprawie sposobu uwzględniania w zagospodarowaniu przestrzennym potrzeb obronności i bezpieczeństwa państwa. Na mocy tych i innych postanowień i aktów prawnych rangi ustaw sejmowych i uchwał Rady Ministrów, poszczególne ministerstwa wydawały szereg aktów wykonawczych, wytycznych i instrukcji oraz podręczników, które szczegółowo określały normy, wymogi dostosowywania, projektowania i budowy poszczególnych rodzajów budowli ochronnych¹⁴.

¹³ Uchwała nr 2/84 Komitetu Obrony Kraju z 28 czerwca 1984 r w sprawie planowania i przygotowywania budowli ochronnych dla ludności kraju.

¹⁴ Techniczne zasady przystosowania piwnic pod budynkami na ukrycia zabezpieczające. Wyd. Ministerstwa Obrony Narodowej, sygn. OTK.4.65; Szczegółowe zasady projektowania i wykonywania ukryć typu I. Wyd. Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, Warszawa 1983, sygn. WO -V/82; Szczegółowe zasady projektowania i wykonywania ukryć typu II. Wyd. Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, Warszawa 1985; Sygn IOCK nr 122/85; Wymagania Szefa Obrony Cywilnej Kraju do planowania, projektowania i utrzymania budowli Ochronnych. Wyd. szef OCK, Warszawa, 15.09.1994.

II. Budownictwo ochronne w Ostrowcu Świętokrzyskim w latach 1951-2003

1. Chronologia powstawania budowli ochronnych

Ostrowiec Świętokrzyski z uwagi na zlokalizowany na jego obszarze potencjał przemysłowy w tym produkujący na potrzeby sił zbrojnych, w doktrynie ówczesnego Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO), znalazł się w wykazie miast zmasowanego ataku (uderzeń jądrowych) na terytorium PRL. Z tego tytułu, w polskim prawodawstwie z zakresu obronności został zakwalifikowany do miast szczególnie zagrożonych III kategorii. Z tego powodu musiały być i były w nim realizowane postanowienia dotyczące budownictwa ochronnego, wynikające z przepisów prawnych pokazanych w poprzednim rozdziale niniejszego artykułu, tj. począwszy od uchwały nr 858/52 Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r. w sprawie stosowania przedsięwzięć Terenowej Obrony Przeciwlotniczej (TOPL) w budownictwie, kończąc na ustawie z 29 października 2003 r. o zmianie ustawy o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej. Budownictwo wielorodzinne jakie zaczęto budować w latach 50. i 60. ubiegłego stulecia musiało spełniać określone w ówczesnych przepisach prawa budowlanego obostrzone wymogi szczególnie odporności i wytrzymałości ścian i stropów, tak, aby podpiwniczenia tych budynków można było adaptować na budowle ochronne. Dla poszczególnych rodzajów budowanych budowli ochronnych stosowano krajowe wymogi i przepisy obowiązujące w danym okresie.

Budowle ochronne w budynkach wielorodzinnych

Już na podstawie wytycznych z 1951 roku poprzedzających ww. uchwałę nr 858/52 Rady Ministrów z dnia 10 października 1952 r., w Ostrowcu w 1951 r. oddano do eksploatacji pierwsze budowle ochronne zlokalizowane w budynkach wielorodzinnych przy ul. H. Sienkiewicza nr 9 i 10. W latach 1952-1960 oddawano kolejne budowle ochronne zlokalizowane w blokach przy ul. Sienkiewicza, Stodolna, Cegielniana, Osadowa, Sandomierska, Klimkiewiczowska, Górzysta i Iłżecka.

Budowle ochronne w zakładach przemysłowych

Podobnie jak w przypadku budownictwa wielorodzinnego, obostrzone wymogi dotyczące szczególnie odporności i wytrzymałości ścian i stropów budynków administracyjnych i produkcyjnych, określone w ówczesnych

przepisach prawa budowlanego, dotyczyły zakładów produkcyjnych przynależnych do poszczególnych ówczesnych ministerstw i resortów zaliczonych do określonej kategorii zagrożenia. Wszedł również wymóg budowy na terenie tych zakładów schronów wolnostojących. Na terenie Miasta Ostrowca takim zakładem była ówczesna Huta im. M. Nowotki, na której terenie powstały budowle ochronne.

Budowle ochronne w budynkach użyteczności publicznej

Na mocy postanowień przytoczonej wcześniej uchwały Rady Ministrów nr 858/52 z 1952 r., również w budynkach usługowych i administracyjnych (szkoły, szpitale) był obowiązek budowy budowli ochronnych. Wykazy budowli ochronnych o których mowa wyżej w pkt. 1-3 przedstawiają poniższe tabele.

Tab. 1. Wykaz budowli ochronnych zlokalizowanych w podpiwniczeniach budynków mieszkalnych wielorodzinnych.

Lp	Adres lokalizacji budowli	Rok oddania do użytku	Liczba miejsc ochronnych	Adnotacja o roku modernizacji
1	ul. Sienkiewicza 65/5a	1953	61	1976
2	ul. Sienkiewicza 65/5	1952	40	1976
3	ul. Sienkiewicza 65/7	1952	52	1970
4	ul. Sienkiewicza 65/7a	1952	102	1970
5	ul. Sienkiewicza 9	1951	70	1970
6	ul. Sienkiewicza 10	1951	134	1970
7	ul. Sienkiewicza 59a	1954	89	1973
8	ul. Siennieńska 20	1956	62	1972
9	ul. Siennieńska 4	1956	115	1973
10	ul. Stodolna 11	1957	63	1973
11	ul. Stodolna 13	1955	54	1973
12	ul. Iłżecka 1/5	1957	140	1973
13	ul. Górzysta 5/10	1957	73	1973
14	ul. Cegielniana 2/4a	1959	48	1983
15	ul. Cegielniana 2/4b	1959	39	1983
16	ul. Osadowa 11	1958	67	-
17	ul Sandomierska 3	1957	40	-
18	ul Sandomierska 5a	1957	40	-

19	ul. Sandomierska 8	1960	65	-
20	ul Klimkiewiczowska 8	1956	57	-
21	ul. Klimkiewiczowska 10	1956	62	-
22	ul. Klimkiewiczowska 14	1957	62	-
OGÓŁEM			1535	

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie materiałów udostępnionych przez Referat Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego UM Ostrowca Świętokrzyskiego.

Tab. 2. Wykaz budowli ochronnych zlokalizowanych na terenie zakładów pracy.

Lp.	Adres lokalizacji budowli	Rok oddania do użytku	Liczba miejsc ochronnych	Rok modernizacji
1	Zakład Budowy Maszyn i Konstrukcji (Wydział Montowni)	1958	150	
2	Obszar Przemysłowy Zakłady Ostrowieckie S.A (Wydział Resorowni)	1958	150	
3	Obszar Przemysłowy Zakłady Ostrowieckie S.A (biurowiec ul. Świętokrzyska)	1979	300	
4	„CENTROZAP” – Odlewnia Rur S.A (Wydział WOK)	1979	100	
5	Zakłady Ostrowieckie „Huta Ostrowiec” (ZM Biurowiec)	1972	30	
6	Zakłady Ostrowieckie „Huta Ostrowiec” (ZM Ambulatorium)	1972	50	
7	Zakłady Ostrowieckie „Huta Ostrowiec” (WOT)	1972	250	
8	Zakłady Ostrowieckie „Huta Ostrowiec” (Stalownia Elektryczna)	1972	200	
9	Zakłady Ostrowieckie „Huta Ostrowiec” (Laboratorium Stalowni)	1972	150	

10	Zakład Budowy Maszyn i Konstrukcji (WMH Montownia)	1957	30	1979
11	Obszar Przemysłowy Zakłady Ostrowieckie S.A (schron wolnostojący obok Resorowni)	1955	150	1979
12	Obszar Przemysłowy Zakłady Ostrowieckie S.A (schron wolnostojący - obok DKJ)	1956	150	1979
13	Obszar Przemysłowy Zakłady Ostrowieckie S.A (schron wolnostojący - obok Narzędziowni).	1956	150	1979
OGÓŁEM			1860	

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie materiałów udostępnionych przez Referat Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego UM Ostrowca Świętokrzyskiego.

Tab. 3. Wykaz budowli ochronnych zlokalizowanych budynkach użyteczności publicznej.

Lp.	Adres lokalizacji budowli	Rok oddania do użytku	Liczba miejsc ochronnych	Rok modernizacji
1	ZOZ Ostrowiec, ul. Szymonowskiego	1965	450	
2	MOPS (dawne przedszkole Wólczanki), ul. Żabia	1958	150	
3	Wydział Edukacji (dawne Przedszkolanki), ul. Żeromskiego 3	1956	105	
4	Wydział Edukacji (Gimnazjum nr 3), oś. Słoneczne 37	1955	169	
5	Urząd Telekomunikacji, ul. Waryńskiego 127	1976	67	
OGÓŁEM			941	

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie materiałów udostępnionych przez Referat Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego UM w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Inne rodzaje budowli – ukrycia doraźne
(ukrycia we wzmocnionych piwnicach budynków wielorodzinnych oraz
szczeliny przeciwlotnicze).

Stanowią one miały uzupełnienie brakujących ilości istniejących schronów i ukryć zabezpieczających. Za ich wykonanie odpowiedzialni byli administratorzy poszczególnych osiedli. Zakładany czas ich wykonania wynosił ok. 1 miesiąca, natomiast zasady ich budowy i techniczne wymogi jakim winny odpowiadać określały stosowne przepisy (wytyczne) prawa budowlanego, dostarczane administratorom osiedli przez specjalistę ds. budowli ochronnych – członka Zespołu Kierowania OC miasta, o którym mowa w dalszej części artykułu. Plany budowy i ich lokalizacja w terenie, naniesione były na planie graficznym miasta Ostrowca Świętokrzyskiego, będącym załącznikiem do planu działania Obrony Cywilnej Miasta¹⁵.

Sumaryczna liczba 4336 miejsc w faktycznie istniejących budowlach ochronnych pokazanych w ww. tabelach wystarczała dla około 6% ówczesnej populacji mieszkańców Ostrowca. Uzupełnieniem brakujących ilości istniejących schronów i ukryć zabezpieczających miały być ukrycia we wzmocnionych piwnicach budynków wielorodzinnych oraz szczeliny przeciwlotnicze. Należy też uwzględnić fakt, że na wypadek wybuchu konfliktu zbrojnego populacja mieszkańców Ostrowca uległaby zmniejszeniu w związku z planowaną ewakuacją poza granice miasta pracowników kluczowych zakładów przemysłowych (o czym szerzej w dalszej części artykułu).

Uwzględniając takie plany i założenia pokazana wyżej liczba 4337 miejsc schronowych zabezpieczałaby znacznie większy procent potrzeb mieszkańców faktycznie znajdujących się na terenie miasta.

2. Charakterystyka - wymogi, wyposażenie, zasady ewidencji, administracji i eksploatacji budowli ochronnych

Przedstawione w powyższych tabelach budowle ochronne zaklasyfikowane były do różnych rodzajów kategorii budowli, jak również różniły się od siebie zarówno usytuowaniem, pojemnością i rozmieszczeniem znajdujących się w nich pomieszczeń, ich powierzchnią, wymogami doty-

¹⁵ Do marca 2022 r. wójtowie, burmistrzowie i prezydenci miast na mocy postanowień ustawy z 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony, pełnili funkcje szefów obrony cywilnej gmin i miast. Przypisane im zadania z zakresu Obrony Cywilnej (w tym zadania z zakresu budowli ochronnych) realizowali na podstawie Planów Działania Obrony Cywilnej miny/miasta.

czącymi ich kubatury oraz układem komunikacyjnym wewnątrz budowli, jak również wyposażeniem.

Podstawowe wymogi do budowli ochronnych:

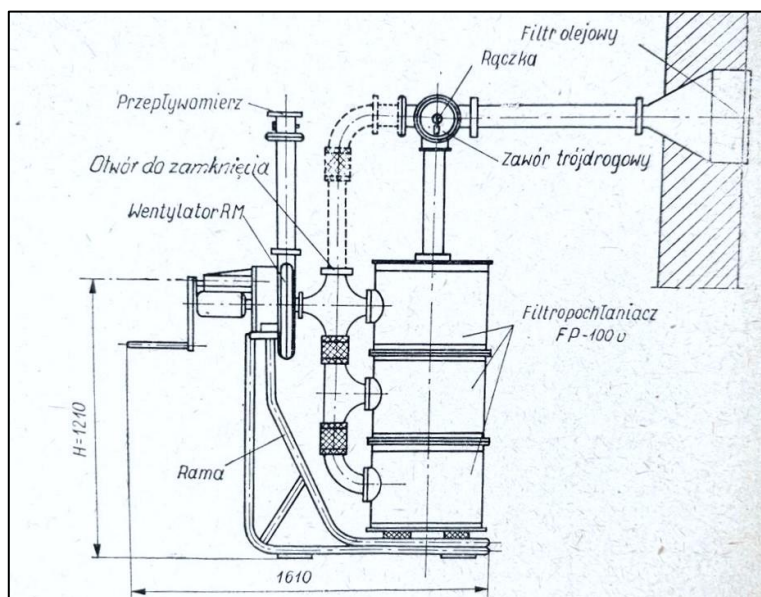
We wszystkich budowlach dążono do stosowania, bądź stosowano wymogi określone w przepisach obowiązującym w danym okresie, kiedy je budowano. Poniżej przykłady tylko z niektórych z nich:

- Przedsionki - musiały być zaprojektowane przy każdym z wejść do schronu, a ich minimalne wymiary to 1,4 x 1,4 m, a w przypadku schronów szpitalnych powinny umożliwiać wnoszenie rannych na noszach (jeden z wymiarów 2,5 m). Wszystkie drzwi wejściowe do przedsionków musiały być ochronne i gazoszczelne o minimalnym wymiarze w świetle 0,8 x 1,8 m i otwierać się na zewnątrz.
- Komora schronowa - nie mogła mieć powierzchni większej niż 36 m², a dłuższa ściana nie powinna być mierzyć więcej niż sześć metrów. Schrony przeznaczone dla większej liczby osób dzielono na kilka komór, a w każdej mogło się mieścić maksymalnie 50 osób. Miejsca siedzące (ławy) ustawiano w rzędach plecami do siebie, a ich długość była wielokrotnością 50 cm (jednego miejsca siedzącego).
- Urządzenia sanitarne - lokalizowane były w wydzielonej części schronu. Przy ich projektowaniu przyjmowano następujące założenia: na każde rozpoczęte 50 osób przewidywano jeden komplet klozetowy z miską ustępową, na każde rozpoczęte 100 osób zlew z kranem czerpalnym. W ustępach zlokalizowany był również kanał wywiewny, zabezpieczony szczelną klapą lub przepustnicą, umożliwiającą usunięcie zużytego powietrza ze schronu.
- Komora filtrowentylacyjna - była wydzielonym pomieszczeniem, w którym znajdował się zespół filtrowentylacyjny, składający się z wentylatora, filtrów pochłaniaczy, przewodów wraz z zasuwami oraz przyrządów pomiarowych. Stosowano jeden z trzech typów filtrowentylatorów: RM-100, RM-200 lub RM-300 o wydajności odpowiednio 100, 200, 300 m³/godz. W jednej komorze można było zamontować maksymalnie dwa zestawy, a do wyliczenia minimalnej wydajności przyjmowano następujące zapotrzebowanie na powietrze: dla ludzi zdrowych - 1,5 m³ na godzinę i osobę, dla chorych - 2,5 m³ na godzinę i osobę. Ilość dostarczanego powietrza powinna zapewnić jego wymianę w każdym z pomieszczeń nie rzadziej niż raz na godzinę.
- Wyjście zapasowe - było projektowane jako załamany przy ścianie budynku tunel podziemny, zakończony pionowym szybem wyłazowym z kłamrami, wyprowadzony poza obszar podlegający zagruzo-

waniu (połowa wysokości budynku plus trzy metry. Tunel miał być przykryty warstwą ziemi o grubości minimum 20 cm. Schron od tunelu wyjścia zapasowego oddzielony był drzwiami ochronnymi, gazoszczelnymi, otwieranymi na zewnątrz. Tunel wyjścia awaryjnego miał wysokość około 1,5 m i zakończony był kominem o przekroju kwadratu, nad którym znajdowały się metalowe drzwi otwierane do środka (opadające w dół). Nad drzwiami montowano zbrojoną betonową płytę – wyniesioną następnie (w latach 70.) w górę (modernizacja schronów w całej Polsce) na czterech metrowych słupach ceglanych.

Wyposażenie budowli

Zarówno na etapie budowy jak i w późniejszych okresach ich modernizacji, budowle wyposażane i uzbrajane były w różnego rodzaju sprzęt specjalistyczny (stalowe drzwi schronowe, urządzenia filtrowentylacyjne, kłapy wywiewne) oraz sprzęt podstawowy (pojemniki na wodę, ławy, łóżka lub prycze do spania itp.) Poniżej przykład jednego z takich urządzeń.

Ryc. 1. Typowy zestaw filtrowentylacyjny nowego typu. Źródło: *Techniczne zasady przystosowania piwnic pod budynkami na ukrycia zabezpieczające*, wyd. MON OTK.4.65

Ewidencja budowli i ich administrowanie

Na każdą budowlę ochronną administrator nią zarządzający zakładał „Kartę ewidencyjną budowli ochronnej”, w której zawarte były informacje i dane, dotyczące:

- nazwy-rodzaju budowli;
- dokładny adres jej usytuowania;
- plan sytuacyjny (orientacja) lokalizacji budowli w terenie;
- szkic-plan (rzut poziomy) budowli ochronnej;
- charakterystyki budowli zawierającej 23-25 pozycji dotyczących jej parametrów i wyposażenia;
- ogólnej charakterystyki budynku w której była usytuowana;
- charakterystyki podpiwniczenia (jeżeli dotyczyło);
- datę wypełnienia karty;
- osoby sporządzającej kartę;
- adnotacje i uwagi.

Ewidencja budowli ochronnych prowadzona była na szczeblu miast-gminy oraz rejestrowana w „Wykazie budowli ochronnych wojewody”. Wojewoda był organem decydującym o zmianie przeznaczenia budowli lub jej likwidacji. Był również dysponentem środków finansowych z budżetu państwa przeznaczonych na dofinansowywanie utrzymania i konserwacji budowli.

Administrator budowli ochronnej był prawnie zobligowany do utrzymania jej w należyтым stanie technicznym. Prowadzone przez niego bieżące konserwacje były odnotowywane w „Książce obsługi bieżącej i konserwacji budowli ochronnej”.

Zadania, rola i obowiązki Szefa OC- Prezydenta Miasta

Na mocy postanowień ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony, organy samorządu terytorialnego (wójtowie, burmistrzowie i prezydenci miast) pełnili funkcje Szefów Obrony Cywilnej, a tym samym byli zobowiązani do realizacji w swojej działalności zadań obrony cywilnej¹⁶. Jednym z tych zadań było przygotowanie budowli ochronnych¹⁷. Realizację-wykonywanie poszczególnych zadań obrony cywilnej Szef Obrony Cywilnej – Prezydent Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego realizował poprzez powołany „Zespół Kierowania Obroną Cywilną Miasta.” W skład zespołu, jako jego członkowie, wchodziłi specjaliści do realizacji poszczególnych

¹⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r w sprawie obrony cywilnej, §41 ust.2, Dz.U. 1993, nr 93, poz. 429.

¹⁷ Ibidem, §1 ust.1 pkt.3.

zadań Obrony Cywilnej. Jednym z nich był „Specjalista ds. budowli ochronnych i lokalizacji kwater dla ludności poszkodowanej”. Posiadał on opracowany przez siebie plan działania, który w poszczególnych rozdziałach zawierał:

- ocenę zagrożenia miasta;
- główne zadania (obowiązki) specjalisty ds. budowli ochronnych;
- wykaz i aktualny stan budowli ochronnych;
- siły i środki utworzone do ich utrzymania, obsługi i użytkowania;
- koncepcje budowy doraźnych ukryć dla ludności, wytyczne dostosowania istniejących piwnic pod budynkami wielorodzinnymi na ukrycia dla ludności;
- instrukcje dotyczące budowy zakrytych szczelin przeciwlotniczych dla ludności;
- graficzny plan miasta z zaznaczonymi miejscami istniejących i planowanych budowli ochronnych¹⁸.

Do głównych zadań-obowiązków specjalisty ds. budowli ochronnych należało między innymi:

- *planowanie i nadzorowanie przygotowania do eksploatacji istniejących budowli ochronnych,*
- *lokalizowanie i sprawowanie nadzoru nad budową nowych obiektów i budowli ochronnych,*
- *powoływanie i nadzorowanie drużyn schronowych jako formacji OC¹⁹.*

Obsługa i użytkowanie budowli ochronnych

Jak wspomniano wcześniej, jednym z zadań Obrony Cywilnej było przygotowanie budowli ochronnych²⁰. Do realizacji tego zadania powoływane były formacje OC – drużyny schronowe²¹. Do obsługi każdej budowli ochronnej powołane były 6-7-osobowe drużyny schronowe²², składające się, z:

- komendanta drużyny,
- mechanika urządzeń filtrowentylacyjnych,
- hydraulika,
- elektryka,

¹⁸ Plan Działania (specjalisty ds. budowli ochronnych) Członka Zespołu Kierowania OC Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego, Ostrowiec Św. – czerwiec 1999

¹⁹ Zob. część II.

²⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z 28 września 1993 r. w sprawie Obrony Cywilnej, Dz.U 1993, nr 93, poz. 429. §1 ust.1 pkt.3.

²¹ Ibidem §49 ust.2 pkt.6.

²² Zarządzenie Szefa Obrony Cywilnej Miasta Ostrowca Sw.P2/94 z dnia 28.08.1994 w sprawie powołania drużyn schronowych.

- sanitariusza,
- porządkowych.

Były one formacjami Obrony Cywilnej, więc każdy z ich członków winien posiadać kartę przydziału do OC. Wzór karty przedstawia poniższa ryc.

Odcinek A Nr
Emisja Seria

.....
(nazwa organu wydającego kartę)

KARTA PRZYDZIAŁU
do formacji obrony cywilnej

Na podstawie art. 143 ust. 4 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1992 r. Nr 4, poz. 16, Nr 40, poz. 174 i Nr 54, poz. 254 oraz z 1994 r. Nr 43, poz. 165) nadaję

Panu(i)
(stopień wojskowy) (nazwisko i imię)

.....
(imię ojca) rocznik

przydział organizacyjno-mobilizacyjny do pełnienia służby w
.....
(nazwa formacji obrony cywilnej)

.....
i miejsce jej postoju)

na stanowisko
.....
(podpis)

..... 19... r.
(data)

Odcinek B Nr
Emisja Seria

.....
(nazwa organu wydającego kartę)

KARTA PRZYDZIAŁU
do formacji obrony cywilnej

Panu(i)
(stopień wojskowy) (nazwisko i imię)

.....
(imię ojca) rocznik

nadano przydział organizacyjno-mobilizacyjny do pełnienia służby
w
(nazwa formacji obrony cywilnej)

.....
i miejsce jej postoju)

.....
(podpis)

Kartę przydziału otrzymałem w dniu
..... 19... r.
.....
(podpis)

Ryc. 2. Wzór karty przydziału do formacji Obrony Cywilnej. Źródło: Załącznik nr 7 do Zarządzenia Szefa Obrony Cywilnej Kraju z dnia 11 maja 1995 r. w sprawie odbywania służby wojskowej w obronie cywilnej, MP 1995, nr 28, poz. 332.

Drużynom schronowym przypisano zadania główne²³:

- udział w realizacji prac związanych z doprowadzeniem budowli ochronnej do pełnej gotowości eksploatacyjnej;
 - przejście ludzi do budowli i ich rozlokowanie w poszczególnych pomieszczeniach;
 - organizowanie i kierowanie akcją ratowniczą wewnątrz budowli;
- oraz zadania szczegółowe²⁴, (realizowane w czasie osiągnięcia gotowości techniczno-eksploatacyjnej budowli ochronnej):
- sprawdzenie działania poszczególnych instalacji, urządzeń i całego obiektu (szczelności);
 - wyposażenie budowli ochronnej w brakujący sprzęt kwaterunkowy, specjalistyczny, przeciwpożarowy i ratunkowy;
 - zgromadzenie zapasów żywności, wody oraz leków;
 - oznakowanie dojeżdż do budowli ochronnej.

3. Umocnione Stanowisko Kierowania (Kirkut).

Obiekt przy ul. Hżeckiej, potocznie określane jako bunkier na kirkucie, budził wśród mieszkańców Ostrowca żywe zainteresowanie i ciekawość oraz wytwarzał wśród nich szereg domysłów i mitów odnośnie jego istnienia i przeznaczenia. Krążyły domysły między innymi, że jest to schron przeciwatomowy, mogący pomieścić kilka tysięcy ludzi, że wychodzą z niego podziemne tunele do okolic kolegiaty Św. Michała i terenu zespołu szkół samochodowych itp. Dlatego w tej części artykułu postaram się przybliżyć Czytelnikowi kilka informacji w tym temacie. Na wstępie pragnę zaznaczyć, że poniższe informacje o tym obiekcie są zapisami wynikającymi tylko z pamięci autora. Dlaczego? Wyjaśnienie znajduje się w ostatniej części tego podrozdziału.

Dzisiaj wiemy, że w latach 50. i 60. XX wieku, w czasach zimnej wojny, w razie konfliktu zbrojnego z ZSRR – Sojusz Północnoatlantycki był gotów przeprowadzić serię kontrataków jądrowych w pasie wzdłuż rzeki Wisły od jej źródeł aż do ujścia, na określone miasta i obiekty zlokalizowane w tym obszarze. Jak zaznaczono wcześniej, Ostrowiec Świętokrzyski, z uwagi na zlokalizowany na jego obszarze potencjał przemysłowy, w tym produkujący na potrzeby sił zbrojnych, w polskim prawodawstwie z zakresu obronności został zakwalifikowany do miast szczególnie zagrożonych III kategorii. Przytoczone wyżej przepisy prawne z zakresu

²³ Plan Działania (specjalisty ds. budowli ochronnych) Członka Zespołu Kierowania OC Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego rozdział VI, 6.1-, Ostrowiec Św. – czerwiec 1999

²⁴ Ibidem rozdział VI, 6.2

obronności nakazywały w miastach szczególnie zagrożonych budowę umocnionych stanowisk kierowania-dowodzenia dla komend Terenowej Obrony Przeciwlotniczej. Stanowiska te umieszczane miały być w budowanych schronach spełniających bardzo wysokie parametry konstrukcyjne i wytrzymałościowe, z zaleceniem ich lokalizacji pod specjalnie zaprojektowanymi domami jednorodzinnymi, pod szkołami lub budynkami administracyjnymi. Miały one zapewnić ówczesnym władzom administracyjnym ciągłość pracy i dowodzenia-kierowania w przypadku ataku nuklearnego i chemicznego. Obiekt Stanowiska Kierowania-Dowodzenia dla ówczesnego Przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej, a po reformie administracyjnej kraju dla Prezydenta Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego, powstał na przełomie lat 50. i 60. XX wieku przy ul. Hżeckiej, zajmując część cmentarza żydowskiego – Kirkutu. Wszedł w struktury Terenowej Obrony Przeciwlotniczej (TOPL), następnie Powszechnej Samoobrony (PS) i w końcu Obrony Cywilnej. W schronie mogło przebywać (pracować) 30-35 osób, nawet przez dłuższy bliżej nie określony okres, zachowując bezpieczeństwo w przypadku nalotu, ataku nuklearnego i chemicznego. Obiekt stanowiska kierowania składał się części naziemnej i części podziemnej.

W części naziemnej znajdowały się :

- parterowy murowany budynek mieszkalny – składający się z przedsiionka, przedpokoju, łazienki z WC, kuchni i dwóch pokoi (w pierwszym okresie był zamieszkały przez osoby fizyczne, a następnie stanowił siedzibę Miejskiego Inspektoratu Obrony Cywilnej MIOC);
- parterowy murowany budynek – składający się z przedpokoju, łazienki z WC, pomieszczenia biurowego i sali konferencyjnej-szkoleniowej (pełnił funkcję dydaktyczno-szkoleniową dla potrzeb MIOC, a w późniejszym okresie był również siedzibą i miejscem spotkań wybranych organizacji kombatanckich wchodzących w skład Rady Kombatanckiej przy Prezydencie Miasta Ostrowca);
- murowany garaż, pełniący funkcje podręcznego magazynu gospodarczego (skład narzędzi, opału zapasu paliwa do agregatu prądotwórczego itp.);
- kilkunastometrowy maszt metalowy z zamontowaną anteną do odbierania komunikatów nadawanych z 2 Korpusu Obrony Powietrznej Kraju przez radiostację wojskową dalekiego zasięgu;
- włazy i klapy metalowe zamykające: wyjście awaryjne z części podziemnej, wloty czerpni powietrza, odwiert studni głębinowej (zapasowego ujęcia wody).

W części podziemnej, kilka metrów pod powierzchnią gruntu, zlokalizowany był schron, którego wytrzymałość żelbetowych ścian i podwójnego stropu z przestrzenią powietrzną wypełnioną w części piachem, podwójnymi drzwiami metalowymi wejściowymi i wyjściowymi, jak również wyposażeniem specjalistycznym, kwalifikowały go do obiektów schronowych odpornych na uderzenia jądrowe. Do schronu prowadziły schody z przedsionka budynku naziemnego (mieszkalnego), które kończyły się w pomieszczeniu kotłowni.

Z kotłowni poprzez ciężkie stalowe drzwi (*o wymiarach 80 x 180 cm, odporne na ciśnienie, gąszczelne i ognioodporne, otwierające się w kierunku na zewnątrz schronu, w razie działania fali uderzeniowej powinny pracować na docisk niwelując jej siłę działania*) wchodziło się do dużego przedsionka schronowego, w którym znajdował się spalinowy agregat prądotwórczy umiejscowiony na betonowych podstawach i gumowych podkładach tłumiących hałas i drgania w czasie jego pracy. Z tego pomieszczenia dopiero kolejne drzwi tego samego typu co poprzednie stanowiły wejście do schronu. Pierwszym pomieszczeniem był przedsionek, w którym nad drzwiami wejściowymi do następnego pomieszczenia (korytarza) zamontowany był natrysk wodny służący do odkażania odzieży ochronnej osób, które wchodziły do schronu. W schronie znajdował długi korytarz z którego po obu jego stronach wchodziło się do poszczególnych pomieszczeń zamykanych drzwiami stalowym, ale już lekkiego typu.

W schronie znajdowały się następujące pomieszczenia:

- gabinet Prezydenta Miasta (Szefa Obrony Cywilnej Miasta);
- dwa pomieszczenia biurowe do pracy członków zespołu kierowania OC;
- duża sala operacyjna, która była najważniejszym pomieszczeniem całego schronu, w której znajdował się Sztab kierowania Obroną Cywilną Miasta na czele z Szefem Obrony Cywilnej-Prezydentem Miasta. To w tym miejscu, w przypadku wystąpienia konfliktu zbrojnego miały zapadać najważniejsze decyzje, jak np. sposób i zakres ewakuacji ludności cywilnej, w tym ewakuacji poza granice miasta²⁵.

²⁵ Użyty zwrot „ewakuacji poza granice miasta”, dla wielu czytelników może stanowić zaskoczenie i niedowierzanie, że coś takiego mogło być planowane. Jest to fakt. W planach operacyjnych kraju, województwa i miasta było założenie, że na czas wybuchu konfliktu zbrojnego, określone grupy mieszkańców (pracownicy kluczowych zakładów pracy) miast zaliczonych do szczególnie zagrożonych, zostaną czasowo wyewakuowani poza ich granice administracyjne. Z założeniem, że osoby te codziennie do tych zakładów miały być dowożone. Ponieważ Ostrowiec (o czym wcześniej była mowa) był zakwalifikowany do miast szczególnie zagrożonych, więc plany ewa-

- centrala telefoniczna, do której dochodziły cztery pary wydzielonych łączy linii telefonicznej. W pomieszczeniu tym znajdował się odbiornik radiowy z możliwością pracy na wydzielonych falach częstotliwości wojewody oraz odbiornik do nasłuchu przekazywanych z 2 Korpusu Obrony Powietrznej Kraju komunikatów nadawanych za pomocą radiostacji dalekiego zasięgu. W pomieszczeniu centrali telefonicznej rozwijał się i ćwiczył w okresie pokoju Rejonowy Ośrodek Analizy Danych i Alarmowania, szerzej opisany niżej;
- 4 kabiny telefoniczne (każda z oddzielnym łączem telefonicznym do niezależnych rozmów poszczególnych członków ZK);
- pomieszczenie urządzeń wentylacyjnych. Za oczyszczanie i przepływ powietrza odpowiadały dwa zestawy filtrowentylacyjne z silniczkami elektrycznymi pompami i filtrami powietrza (w przypadku wykrycia skażenia). Urządzenia były napędzane elektrycznie, a w przypadku odcięcia zasilania była możliwość napędzania ich ręcznie przy pomocy korb;
- pomieszczenie do wypoczynku z 12 miejscami sypialnymi na metalowych piętrowych łóżkach;
- pomieszczenie do przygotowywania i spożywania posiłków;
- łazienki z umywalkami i muszlami klozetowymi;
- korytarz prowadzący do wyjścia awaryjnego;
- pomieszczenie do przechowywania ubrań ochronnych i masek pgaz.

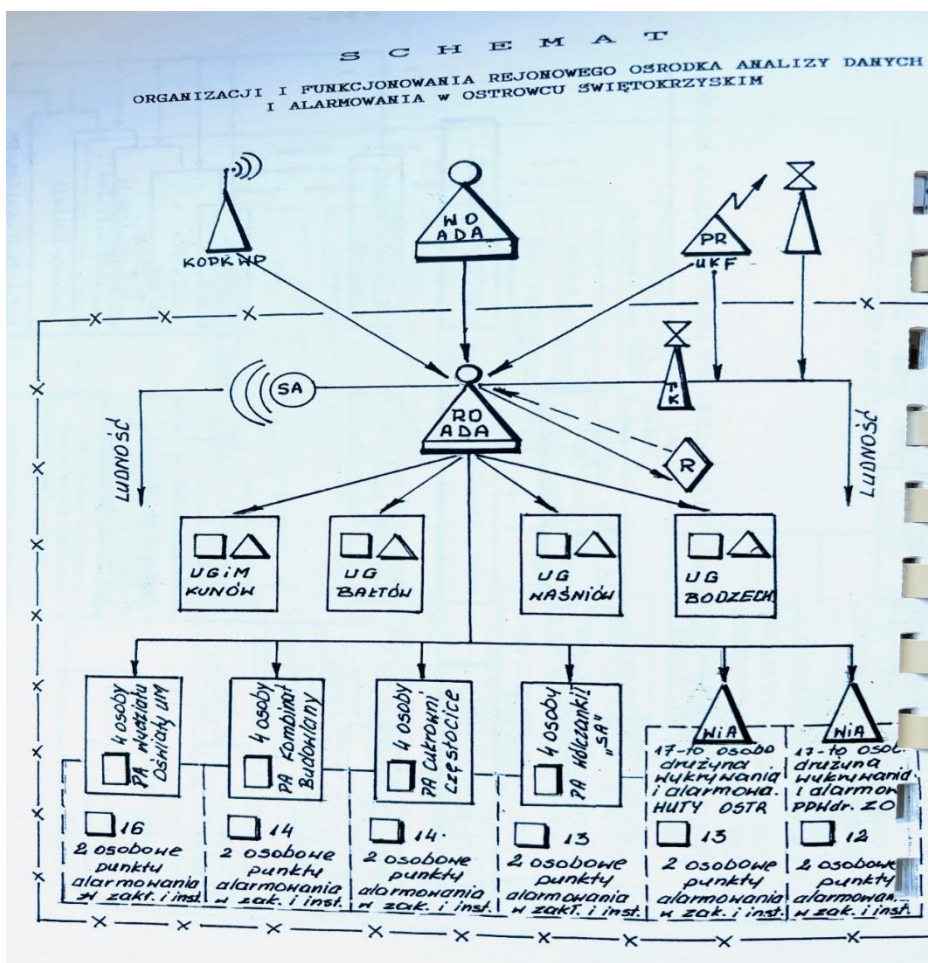
Zarówno naziemna jak i podziemna część obiektu była podłączona do miejskiej sieci wodno-kanalizacyjnej i ogólnodostępnej sieci elektrycznej. Ponadto, jak wspomniano wcześniej, obiekt posiadał awaryjne ujęcie wody (studnia głębinowa), a wewnątrz schronu zapas wody w dwóch 200 litrowych zbiornikach oraz spalinowy agregat prądotwórczy. Cały obiekt na powierzchni był ogrodzony i podlegał całodobowej ochronie fizycznej. Wszystkie urządzenia techniczne w części podziemnej (spalinowe, elektryczne i mechaniczne) były systematycznie konserwowane i cyklicznie uruchamiane. Na utrzymanie i funkcjonowanie obiektu wydzielane były środki finansowe z budżetu państwa (województwa), a od 1990 r. również częściowo z gminy. Cały teren był dobrze strzeżony i do początku lat 90.

kuacji pracowników z kluczowych zakładów do gmin Raków, Waśniów, Bieliny i Tuczępy, faktycznie istniały. Potwierdził to w toku przygotowywania niniejszego artykułu ppłk w st. spocz. Zdzisław Głowacki, Szef Miejskiego Inspektoratu Obrony Cywilnej w Ostrowcu Św. w latach 1985-1990, który opracował ostatnią wersję takich planów zatwierdzonych przez Wojewódzki Komitet Obrony Kraju w roku 1989.

XX wieku dostępny tylko dla wąskiej grupy osób uprawnionych. Po roku 1994 obiekt przestał pełnić funkcje *stricte* operacyjne i zaczął być wykorzystywany do celów ćwiczebnych i szkoleniowych, między innymi do treningów i ćwiczeń Miejskiego Zespołu Kierowania OC, formacji OC i innych zespołów podległych Szefowi OC – Prezydentowi Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego. Dla potwierdzenia powyższych stwierdzeń, poniżej w wielkim skrócie przybliżone zostało działanie i funkcjonowanie Rejonowego Ośrodka Analizy Danych i Alarmowania (ROADiA). Ośrodek ten powstał na mocy postanowień zarządzenia Szefa OC – Wojewody Kieleckiego²⁶, jako jeden z rejonowych ośrodków w województwie. Najogólniej ujmując jego zadaniem był odbiór nadesłanych sygnałów alarmowych i komunikatów (z różnych źródeł i za pomocą różnych form i sposobów) i jak najszybsze przekazanie ich do punktów alarmowych rozwijanych w urzędach gmin Kunów, Bałtów, Waśniów i Bodzechów oraz w zakładach i instytucjach zlokalizowanych na terenie Ostrowca, a także dla ludności za pomocą syren alarmowych rozmieszczonych w różnych punktach miasta i załączanych centralnie. ROADiA był formacją OC, a obsadę jego stanowili pracownicy wydzielani z ówczesnego Urzędu Telekomunikacji w Ostrowcu. Rozwijał się i ćwiczył w czasie cyklicznych treningów określonych w planie wojewódzkim. Miejszem jego pracy było pomieszczenie centrali telefonicznej, usytuowanej w podziemnej części umocnionego stanowiska kierowania.

Również w pomieszczeniach USK rozwijał się i ćwiczył Rejonowy Ośrodek Wykrywania Skażeń – będący też formacją OC. Jak wspomniano wcześniej ćwiczył tam również Zespół kierowania OC Miasta, a następnie Miejski Zespół Zarządzania Kryzysowego. Część naziemna obiektu cały czas zajmowana była przez Miejski Inspektorat Obrony Cywilnej a następnie przez Wydział Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych UM Miasta. Prawdopodobnie dzięki temu cały obiekt zachował się w dobrym stanie technicznym, z niemal kompletnym wyposażeniem, aż do roku 2003.

²⁶ Zarządzenie nr 6/94 Szefa OC Województwa –Wojewody Kieleckiego z dnia 3 października 1994 r. w sprawie systemu wykrywania i alarmowania

Ryc. 3. Schemat organizacji i funkcjonowania Rejonowego Ośrodka Analizy Danych i Alarmowania w Ostrowcu Świętokrzyskim. Źródło: S. Suska, Informator-Vademecum Radnego Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego, MIOC, Ostrowiec Świętokrzyski 1996, s. 34.

W tymże to roku ówczesne władze miasta Ostrowca, za przyzwoleniem Wojewody Świętokrzyskiego (który wykreślił ten obiekt z listy budowli ochronnych wojewody), sprzedały niemal cały kompleks wraz z jego wyposażeniem osobie fizycznej. Z obiektu został wydzielony i nie sprzedany tylko mały budynek opisany wyżej w pkt.1 lit. b, który oddany został do dyspozycji Rady Osiedla Trójkąt. Pracowników Wydziału ZKOLiSO przeniesiono do budynku UM przy ul. Głogowskiego. Dokumentacja operacyjna TOPL, Samoobrony i Obrony Cywilnej z lat 1960-2000 nie została zarchiwizowana i przeniesiona do Urzędu Miasta, lecz prawdopodobnie została

zniszczona, wybrakowana lub zaginęła. Również nieznanym jest los dokumentacji budowlanej i technicznej zarówno obiektu oraz instrukcji obsługi, przeglądów i konserwacji znajdujących się w nim urządzeń i sprzętu. Dlatego też cały powyższy opis obiektu, może dla Czytelnika zbyt ogólnikowy, został odtworzony z pamięci autora niniejszego artykułu, który w latach 1990-2002 pełnił obowiązki Szefa Miejskiego Inspektoratu Obrony Cywilnej Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego, a następnie Naczelnika Wydziału ZKOLiSO UM w Ostrowcu Św. Był użytkownikiem i bezpośrednio odpowiedzialnym za opisywany obiekt. Myślę, że Czytelnika zainteresuje również informacja, że w województwie kieleckim, a później w świętokrzyskim, były tylko dwa takie obiekty, ten w Ostrowcu i drugi znacznie kubaturowo większy w Kielcach. Obiekt kielecki jest obecnie siedzibą Delegatury Instytutu Pamięci Narodowej. Jego część podziemna zachowała funkcję budowli ochronnej dla pracowników Instytutu, a także udostępniana jest publiczności do zwiedzania w czasie organizowanych „Nocy Muzeów”. Natomiast część podziemna obiektu w Ostrowcu przez aktualnego właściciela reklamowana jest następująco: *„Medical SPA „Bunkier” to wyjątkowe miejsce w samym sercu Ostrowca, które zostało stworzone z myślą o Tobie i Twoich potrzebach. Wyjątkowe jest już położenie – miejsce jest zlokalizowane dwa piętra pod ziemią, w miejscu gdzie był prawdziwy bunkier wybudowany w czasach PRL²⁷.*

Czytelnik wybaczy, ale autor odstąpi od publicznego wyrażania opinii, co do decyzji ówczesnych władz miejskich i wojewódzkich dotyczących losu opisanego obiektu, pozostawiając ten temat do osobistej refleksji Czytelnika. A okres do refleksji jest doskonały, gdyż od ponad dwóch lat w kraju toczy się publiczna dyskusja i trwa lament na temat braku budowli ochronnych dla ludności, pod być może przewrotną ale prawdziwą sekwencją: „W schronie się nie schronimy”.

III. Obecny stan budownictwa ochronnego w Ostrowcu.

Przed zaprezentowaniem aktualnego stanu budownictwa ochronnego w Ostrowcu Czytelnikowi należy się informacja dotycząca aktualnego stanu prawnego, jaki obowiązuje w kraju w tym temacie. Po rozwiązaniu Układu Warszawskiego polityka światowa weszła w nowy okres, jeszcze do niedawna oceniany jako trwałe pokój. W miejsce zagrożeń związanych z konfliktami zbrojnymi, pojawiły się te wynikające z czasu pokojowego, niebędące skutkiem działań zbrojnych. Planowanie sił i środków ukierunkowano więc na przeciwdziałanie skutkom huraganów, powodzi, trzęsień ziemi itp., a także

²⁷ <https://bunkierspa.pl>.

np. zagrożeniom terroryzmem, Również w tym czasie w Polsce zrodziło się nowe spojrzenie na zagrożenia, które zaowocowało ustawą o zarządzaniu kryzysowym²⁸ i przeniesieniem ciężaru zadań z obrony cywilnej do zarządzania kryzysowego. W dodatku, jak wspomniano wcześniej, uchylono wiele istotnych aktów prawnych związanych z obroną cywilną, nie tworząc w ich miejsce nowych rozwiązań. Na dzień dzisiejszy brak jest podstawowych przepisów wskazujących odpowiedzialnych za zarządzanie budowlami ochronnymi, określających ich niezbędne wyposażenie techniczne, jakie muszą spełniać czy choćby definiujących czym jest schron. Już w Rozporządzeniu Rady Ministrów z 28 września 1993 r. obowiązek przygotowania i zapewnienia funkcjonowania budowli ochronnych przypisano jako jedno z zadań szefom obrony cywilnej województw, nie nakładając analogicznego zadania na szefów obrony cywilnej gmin. Wprawdzie w 2018 roku ówczesny Szef OC Kraju wydał wytyczne w sprawie zasad postępowania z zasobami budownictwa ochronnego i określił warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać budowle ochronne – ale były to tylko wytyczne, nie były aktem prawnym, a więc nie były prawnie wiążące (*Wytyczne, podobnie jak okólniki, instrukcje i zarządzenia obowiązują organ niższego rzędu w obrębie zależności służbowej, a więc nie mogły bezpośrednio nakładać obowiązki na inne podmioty, np. osoby prywatne bo te kompetencje przypisane są do ustaw i rozporządzeń*). Istnieją nieprecyzyjnie sformułowane zapisy ustawy z dnia 7 lipca 1994 roku Prawo budowlane, do których Rada Ministrów nie wykonała delegacji ustawy dotyczącej ustanowienia dodatkowych warunków technicznych, którym powinny odpowiadać budynki służące obronności.

W ustawie o samorządzie gminy zadania z zakresu obronności, w tym OC, były i są zadaniami zleconymi finansowanymi przez wojewodę. Permanentnie rokrocznie niedoszacowanymi i nie w pełni dofinansowywanymi. Jak wspomniano wcześniej, ustawa o Obronie Ojczyzny, która weszła w życie w marcu 2022 r., *de facto* zlikwidowała obronę cywilną, straciły więc ważność wszystkie przepisy wykonawcze do niej, w tym dotyczące budownictwa ochronnego. Należy przypomnieć, że obowiązek przygotowania i organizowania budowli ochronnych nakłada na państwa strony art. 61 pkt 3 Protokołu I Konwencji genewskiej. Ponieważ Polska ratyfikowała Konwencję i późniejsze do niej dwa dodatkowe protokoły, więc określone w niej zadania powinny były przekładać się na przepisy prawa krajowego. W przeciwieństwie do większości krajów Unii Europejskiej w Polsce brakuje jednak odpowiednich regulacji, ponieważ obowiązujące do tej pory przepisy utraciły moc, a nowe nie weszły w życie. Powstała luka prawną w tym obszarze

²⁸ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. 2007, nr 89, poz. 590.

miała wypełnić nowa ustawa o Ochronie Ludności i Obronie Cywilnej. Zarówno za poprzedniej ekipy rządzącej, jak i obecnej stworzonych zostało wiele projektów przepisów prawnych dotyczących obrony cywilnej, jak i bezpośrednio budownictwa ochronnego²⁹, lecz żaden z nich nie został uchwalony i nie wszedł do obiegu prawnego. Widocznie zobowiązania wynikające z prawa międzynarodowego, jak doświadczenia i wnioski z trwającej wojny na Ukrainie, która unaocznia, urzeczywistnia i potwierdza rolę i znaczenie budowli ochronnych w ochronie życia ludzkiego, nie były i nie są wystarczającymi argumentami dla rządzących, aby prawo w tym zakresie powstało i zafunkcjonowało jak najszybciej. Aktualnie przygotowany w MSWiA projekt ustawy o obronie cywilnej i ochronie ludności trafił do Sejmu i nadano mu druk sejmowy³⁰. W projekcie tym jest zapis, że jednym z zadań obrony cywilnej, jest *planowanie i przygotowanie warunków dla ewakuacji ludności miejsc doraźnego schronienia oraz budowli ochronnych*³¹. Wójtów, burmistrzów i prezydentów miast uczyniono organami odpowiedzialnymi za obronę cywilną i przypisano im zadania związane z budowlami ochronnymi, między innymi: *wyznaczanie, zawieranie porozumień i wydawanie decyzji o uznaniu obiektu budowlanego za budowlę ochronną oraz organizowanie miejsc doraźnego schronienia; - wydawanie i odwoływanie poleceń udostępnienia budowli ochronnej, udzielanie pomocy w przygotowaniu budowli ochronnych do użycia oraz informowanie ludności o umiejscowieniu obiektów zbiorowej ochrony; - finansowanie i współfinansowanie utrzymania, modernizacji i budowy, na obszarze gminy, obiektów przeznaczonych do ochrony ludności, w tym budowli ochronnych*³². Znalazł się też zapis stanowiący, że pojemność obiektów zbiorowej ochrony planuje się w taki sposób, aby zapewnić schronienie w granicach administracyjnych miast we wszystkich obiektach zbiorowej ochrony – dla co najmniej 50%, w tym w budowlach ochronnych – dla co najmniej 25%³³ mieszkańców.

Zaprezentowany wyżej w daleko idącym skrócie stan prawny dotyczący budownictwa ochronnego w Polsce, był przyczyną, że od lat 90. ubiegłego wieku następował:

- spadek, a wręcz zaniechanie budowy (powstawania) budowli ochronnych;

²⁹ Tak zwana mała ustawa schronowa Lewicy, która pod koniec czerwca została przyjęta w pierwszym czytaniu w Sejmie, nadal czeka na to, by zajęła się nią komisja infrastruktury

³⁰ Projekt Ustawy o ochronie Ludności i Obronie Cywilnej, druk sejmowy nr 664 z dnia 18 września 2024 r.

³¹ Ibidem, Art.4 ust.1 pkt.3 lit.c

³² Ibidem, Art.10 ust.1 pkt.19,20 i 22.

³³ Ibidem, Art.90 ust.2 pkt.1.

- systematyczny spadek nakładów finansowych na utrzymanie i konserwacje istniejących obiektów, nie mówiąc już o podnoszeniu ich stanu technicznego (wymiana pochodzących z lat 50. i 60. przestarzałych urządzeń i wyposażenia na nowe);
- zmiana ich przeznaczenia (powstające wspólnoty mieszkaniowe dotychczasowe budowle przeznaczały na rowerownie, wózkownie, siłownie, komórki lokatorskie itp.);
- dewastacja i utracanie funkcji budowli ochronnej w obiektach zlikwidowanych zakładów państwowych zakładów przemysłowych przejętych przez osoby lub podmioty prywatne;
- całkowite zniszczenie budowli wolnostojących, które znalazły się na terenach niczych (były miejscem schadzek i melin podejrzanych grup i osobników, którzy demolowali ich wnętrza, a zdemontowane stalowe elementy i urządzenia sprzedali na skupach złomu);
- likwidacja budowli ochronnych w myśl litery prawa (na wniosek właściciela budowli, przy pozytywnym jego zaopiniowaniu przez burmistrza-prezydenta miasta, wojewoda wyrażał zgodę i wykreślał istniejącą budowlę z ewidencji wojewody).

Powyższe zaniechania błędy i zaniedbania spowodowały, że w ostatnich latach liczba miejsc w budowlach ochronnych w stosunku do liczby mieszkańców spadło w Polsce poniżej 3%, co stanowi jeden z najniższych wskaźników w Europie. Podobne zjawisko wystąpiło w Ostrowcu Świętokrzyskim. Opierając się na danych zawartych w protokole Naczelnej Izby Kontroli³⁴ z przeprowadzonej w 2023 r. kontroli Urzędu Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego w zakresie zapewnienia obywatelom miejsc schronienia w budowlach ochronnych na wypadek zagrożenia, wynika, że na dzień 31 grudnia 2022 r. na terenie Ostrowca Świętokrzyskiego było 2336 miejsc w budowlach ochronnych, co zapewniało miejsca dla około 3,8% ludności miasta. Dla przypomnienia, w 2003 r. było 4336 miejsc dla około 6% ludności miasta. W ciągu 20 lat ubyło więc 2000 miejsc w budowlach ochronnych. Należy uwzględnić fakt, że stan techniczny obiektów w roku 2003 znacznie przewyższał stan techniczny budowli obecnych. Poniżej w tabeli nr 4 pokazano liczbę i lokalizacje budowli ochronnych na terenie Ostrowca. Ponadto powyższa lokalizacja miejsc schronowych, powiększona o miejsca w ukryciach doraźnych, udostępniona jest w aplikacji Państwowej Straży Pożarnej – schrony.straz.gov.pl

³⁴ Wystąpienie pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli Delegatura w Kielcach LKI.410.006.04.2023 z kontroli Urzędu Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego, P/23/061 – Zapewnienie obywatelom miejsc schronienia w budowlach ochronnych na wypadek wystąpienia zagrożenia,

Tab. 4. Wykaz budowli ochronnych zlokalizowanych na terenie Miasta Ostrowca Św.

SCHRONY		
1.	Ul. Żeromskiego 5	Bursa szkolna
2.	Ul. Żabia 31	Stowarz. Terapii Zajęciowej „Szansa”
3.	Ul. Samsonowicza 2	Huta S.A Biurowiec
4.	Ul. Samsonowicza 2	Huta S.A Ambulatorium
5.	Ul. Samsonowicza 2	Huta S.A WOT
6.	Ul. Samsonowicza 2	Huta S.A Stalownia
7.	Ul. Samsonowicza 2	Huta S.A Laboratorium Stalowni
UKRYCIA TYPU I		
1.	Ul. Sienkiewicza 65/5a	Blok mieszkalny
2.	Ul. Sienkiewicza 65/7a	Blok mieszkalny
3.	Ul. Sienkiewicza 65/7b	Blok mieszkalny
4.	Ul. Sienkiewicza 65/9	Blok mieszkalny
5.	Ul. Sienkiewicza 65/10	Blok mieszkalny
6.	Ul. Sienkiewicza 59a	Blok mieszkalny
7.	Ul. Sienniska 4	Blok mieszkalny
8.	Ul. Cegielniana 2/4a	Blok mieszkalny
9.	Ul. Cegielniana 2/4b	Blok mieszkalny
10.	Ul. Szymanowskiego 11	Wielospecjalistyczny Szpital
11.	Al. Jana Pawła II 55	Budynek ORANGE
BUDOWLE PRZEZNACZONE NA UKRYCIA DORAŻNE		
1.	Ul. Iłżecka 1/5	Blok mieszkalny
2.	Ul. Stodolna 11	Blok mieszkalny
3.	Ul. Górzysta 5/11	Blok mieszkalny
4.	Ul. Sienniska 20	Blok mieszkalny
5.	Ul. Stodolna 13	Blok mieszkalny
6.	Ul. Sandomierska 3	Blok mieszkalny
7.	Ul. Sandomierska 5	Blok mieszkalny
8.	Ul. Sandomierska 8	Blok mieszkalny
9.	Ul. Klimkiewiczowska 8a	Blok mieszkalny
10.	Ul. Klimkiewiczowska 10	Blok mieszkalny
11.	Ul. Klimkiewiczowska 14	Blok mieszkalny
12.	Osiedle Stawki 35	PSP nr 14
13.	Osiedle Ogrody 20	PSP nr 5
14.	Ul. Akademicka 20	PSP nr 7

Źródło: Wykaz budowli ochronnych udostępnionych przez Referat Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego UM w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Zakończenie-podsumowanie

Porównując zarówno stan prawny przepisów dotyczących budowli ochronnych, liczbę budowli, ich rodzaje oraz ich stan techniczny dawniej i dzisiaj, nie trzeba Czytelnika przekonywać, że okres „dawniej” wypada zdecydowanie lepiej od okresu „dzisiaj”. Dlaczego tak jest? Oprócz krótkiej oceny i faktów zamieszczonych wyżej, ze względu na ograniczenia objętościowe artykułu, autor odstąpił od bardziej wnikliwych analiz, szukania przyczyn i winnych aktualnego stanu rzeczy, mając nadzieję, że może już nie w tym, ale w następnym roku nastąpi przełom w tym obszarze. Dla tych wszystkich, którzy od ponad dwóch lat próbują odtworzyć Obronę Cywilną i umieścić ją w polskim prawodawstwie, a tym samym przywrócić należyłą rangę budownictwu ochronnemu ludności, ale również dla tych, którzy skutecznie utrudniają ten proces, jak również pod refleksję każdego Czytelnika, poniżej zamieszczam stare, ale wciąż aktualne hasło umieszczone na budowli ochronnej powstałej „wczoraj”, które w ocenie autora niniejszego artykułu jest aktualne „dzisiaj” i będzie aktualne „jutro”.

Ryc. 4. Schron dowodzenia w Nowej Hucie, fot. Paweł Rachwał. Źródło: M. Karwowski, *Czy nowa ustawa o Obronie Cywilnej to faktycznie rewolucja?* 18 czerwca 2024 r., <https://biznesalert.pl/ustawa-o-ochronie-i-obronie-cywilnej-ochrona-ludnosci-schrony-bezpieczenstwo/> [dostęp: 30.09.2024].

Podsumowując, autor przeprasza Czytelnika za może zbyt obszernie przedstawioną tematykę prawną, a zbyt skromnie zaprezentowaną dokumentację planistyczną, graficzną, techniczną i eksploatacyjną dotyczącą

budowli ochronnych w Ostrowcu. Przyczyną tego jest brak dokumentów źródłowych, tj. znacznej części dokumentacji działania Obrony Cywilnej tamtego okresu, w tym także dokumentacji operacyjnej i planistycznej dotyczącej budowli ochronnych, i to zarówno dokumentacji wytworzonej na szczeblu Urzędu Miasta, jak i dokumentacji w zakładach pracy. Fakt ten został opisany wcześniej w rozdziale o Umocnionym Stanowisku Kierowania. Tak jak zaznaczono w abstrakcie, autor przy pisaniu tego artykułu opierał się na doświadczeniu zawodowym, wykorzystując własną pamięć. Pragnę podziękować Panu Jackowi Budzeniowi – Kierownikowi Referatu Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego UM w Ostrowcu za udostępnienie danych z części ocalałych dokumentów z tego obszaru, które zostały zaprezentowane w treści artykułu. Dziękuję również Panu Podpułkownikowi w stanie spoczynku Zdzisławowi Głowackiemu – Szefowi Miejskiego Inspektoratu Obrony Cywilnej w Ostrowcu w latach 1985-1990, za przeprowadzoną rozmowę, wniesienie cennych wspomnień i faktów, które były mi przydatne przy pisaniu niniejszego artykułu.

Abstrakt: *Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie – przybliżenie Czytelnikowi bardzo ważnej tematyki dotyczącej ochrony ludności w budowlach ochronnych. Ważność budowli ochronnych i ich znaczenie dla zbiorowej ochrony ludności przed różnymi zagrożeniami, ale głównie tymi najważniejszymi, wynikającymi z prowadzonych konfliktów zbrojnych, znalazły swoje miejsce zarówno w prawie międzynarodowym (protokole I do Konwencji genewskiej 1949 r.), jak i prawie krajowym. Budowle ochronne, czyli schrony i ukrycia, są wciąż uważane za najskuteczniejszy zbiorowy środek ochrony przed bronią masowego rażenia oraz konwencjonalnymi środkami rażenia. Potwierdzeniem tego jest obecna wojna na Ukrainie. Autor dla realizacji zakładanego celu przybliżył ewolucję przepisów prawnych dotyczących budowli ochronnych w Polsce, kryteria i wymogi techniczne, jakie zakładane były dla poszczególnych ich rodzajów, a w odniesieniu do Ostrowca Świętokrzyskiego w formie tabel przedstawił w ujęciu ilościowym ich rodzaje, zasady ewidencji, eksploatacji oraz nadzoru nad nimi. Powyższe zestawienia budowli ochronnych dotyczą dwóch okresów czasowych – pierwszego, zamkniętego rokiem 2003 i drugiego, zamkniętego rokiem 2023. Okresy w tytule artykułu przyjęły być może przewrotną nazwę „wczoraj” i „dzisiaj”. Autor w oparciu o doświadczenia zawodowe oraz wykorzystując własną pamięć starał się przybliżyć Czytelnikowi być może nieznanne mu bliżej lub w ogóle fakty i informacje z tego obszaru tematu.*

Słowa kluczowe: *schron, budowla ochronna, obrona cywilna, Ostrowiec Świętokrzyski.*

BIBLIOGRAFIA:

Akty prawne:

- ✓ Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o Obronie Ojczyzny, Dz.U. 2022, poz. 655 ze zm.
- ✓ Ustawa z dnia 15 marca 1934 r. o obronie przeciwlotniczej i przeciwgazowej, Dz.U. 1934, nr 80, poz.742.
- ✓ Ustawa z dnia 26 lutego 1951 r. o terenowej obronie przeciwlotniczej, Dz.U. 1951, nr 14, poz.109.
- ✓ Ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP, Dz.U. 1967, nr 44, poz.220 ze zm.
- ✓ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. 2007, nr 89, poz. 590. ze zm.
- ✓ Projekt Ustawy o ochronie Ludności i Obronie Cywilnej, druk sejmowy nr 664 z dnia 18 września 2024 r.
- ✓ Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 1938 r. o przygotowaniu w czasie pokoju obrony przeciwlotniczej i przeciwgazowej w dziedzinach regulacji i zabudowania osiedli oraz budownictwa publicznego i prywatnego, Dz.U. 1938, nr 32, poz. 278.
- ✓ Uchwała nr 2/84 Komitetu Obrony Kraju z 28 czerwca 1984 r. w sprawie planowania i przygotowywania budowli ochronnych dla ludności kraju.
- ✓ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie obrony cywilnej, Dz.U. 1993, nr 93, poz. 429.
- ✓ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie Szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw i gmin oraz zasad i trybu kierowania, a także koordynowania przez nich przygotowań i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej, Dz.U. 1993, nr 91, poz. 420.
- ✓ Zarządzenia Szefa Obrony Cywilnej Kraju z dnia 11 maja 1995 r. w sprawie odbywania służby wojskowej w obronie cywilnej, MP 1995, nr 28, poz. 332.
- ✓ Zarządzenie nr 6/94 Szefa OC Województwa – Wojewody Kieleckiego z dnia 3 października 1994 r. w sprawie systemu wykrywania i alarmowania.
- ✓ Zarządzenie Szefa Obrony Cywilnej Miasta Ostrowca Sw.P2/94 z dnia 28 sierpnia 1994 r. w sprawie powołania drużyn schronowych.

Dokumenty:

- ✓ Warunki techniczne jakim powinny odpowiadać budowle ochronne, Załącznik do Wytycznych Szefa Obrony Cywilnej Kraju z dnia 4.12 2018 roku w sprawie zasad postępowania z zasobami budownictwa ochronnego.
- ✓ Techniczne zasady przystosowania piwnic pod budynkami na ukrycia zabezpieczające, Wyd. Ministerstwa Obrony Narodowej 1966 r. sygn. OTK.4.65.
- ✓ Szczegółowe zasady projektowania i wykonywania ukryć typu I. Wyd. Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, Warszawa 1983, sygn. WO -V/82.
- ✓ Szczegółowe zasady projektowania i wykonywania ukryć typu II. Wyd. Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, Warszawa 1985; Sygn. IOCK nr 122/85.
- ✓ Wymagania Szefa Obrony Cywilnej Kraju do planowania, projektowania i utrzymania budowli Ochronnych. Wyd. szef OCK, Warszawa, 15.09.1994.
- ✓ Plan Działania (specjalisty ds. budowli ochronnych) Członka Zespołu Kierowania OC Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego, Ostrowiec Świętokrzyski – czerwiec 1999.
- ✓ Wystąpienie pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli Delegatura w Kielcach LKI.410.006. 04.2023 z kontroli Urzędu Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego, P/23/061- – Zapewnienie obywatelom miejsc schronienia w budowlach ochronnych na wypadek wystąpienia zagrożenia.

Opracowania:

- ✓ Suska S., Informator-Vademecum Radnego Miasta Ostrowca Świętokrzyskiego, MIOC, Ostrowiec Świętokrzyski 1996.

Prasa:

- ✓ Ceglarski, *schron, czyli co?*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 2024, nr 80, s. D3.

Źródła internetowe:

- ✓ *Bunkier SPA Medical Ostrowiec Św.*, <https://bunkierspa.pl/>
- ✓ Karwowski M., *Czy nowa ustawa o Obronie Cywilnej to faktycznie rewolucja?* 18 czerwca 2024 r., <https://biznesalert.pl/ustawa-o->

ochronie-i-obronie-cywilnej-ochrona-ludnosci-schroy-
bezpieczenstwo/

- ✓ Felczak R., *W schronie się nie schronimy*, 18 marca 2024 r.,
<https://radiokielce.pl/1168741/w-schronie-sie-nie-schronimy/>